

„Perede elukvaliteedi arengukava aastateks 2010-2015” koostamise ettepanek Vabariigi Valitsusele

I Sissejuhatus

1. Vabariigi Valitsuse 13.12.2005.a määruse nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord” § 5 lg 1 kohaselt peab valdkonna arengukava koostamiseks vastava valdkonna küsimuste eest vastutav minister esitama Vabariigi Valitsusele valdkonna arengukava koostamise ettepaneku.
2. „Perede elukvaliteedi arengukava aastateks 2010-2015” (edaspidi *arengukava*) koostamise ettepanekus on põhjendatud arengukava koostamise vajadust ja selgitatud arengukava eesmärki ning kirjeldatud peamisi lahendust vajavaid probleeme.
3. Ettepaneku on koostanud Sotsiaalministeeriumi perepoliitika ja sotsiaalala asekancler Riho Rahuoja (tel 6269210, e-post: riho.rahuoja@sm.ee) ja perepoliitika juht Mari Kalkun (tel 6269342, e-post: mari.kalkun@sm.ee).

II Arengukava koostamise vajadus

4. Vabariigi Valitsuse 2007.-2011. aasta tegevusprogrammi pere- ja rahvastikupoliitika eesmärk on „saavutada Eesti rahvastiku positiivne iive sündimuse kasvu, keskmise eluea pikenemise ja elukvaliteedi tõstmise teel”¹. Perepoliitika peamise ülesandena on nähtud ja nähakse Eestis sündimuse suurendamist. Selle saavutamise peamise vahendina nähakse otseselt sünnile suunatud meetmeid: kõrge asendusmääraga kompenseeritud vanemapuhkust, sünnitoetusi jmt. Samas on üha enam nii teaduslikke kui teiste riikide kogemusel põhinevaid tõendeid, et sündimust mõjutavad olulisel määral ka kaudsed poliitikad. Näiteks on pikemas plaanis sündimusele tugevam positiivne mõju tööd ja pereelu ühitavatel meetmetel (näit laste päevahoid, paindlike töövormide võimalustest teavitamine) ning soolisel võrdõiguslikkusele (näit isade osalus pereelus) kui heldelt kompenseeritud pikal puhkusele². Euroopa Komisjoni majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat toob oma sotsiaalkulutuste aruandes välja, et arenenud riikide seas on kõrgem sündimus riikides, kus on hästi korraldatud töö ja lastekasvatamise ühendamine³.
5. On vaja teadvustada, et rahvastiku jätkusuutlikkust ei taga keskendumine sündimuse suurendamisele. Loomuliku iibe võrdväärset komponendid sündimuse kõrval on suremus ja keskmine eluiga. See tähendab, et oluline on elu kvaliteet nii lapseas kui täiskasvanuna, sest lastest saavad tulevikus omakorda uue põlvkonna lapsevanemad, tööturule sisenejad jt. Elu kvaliteedi saavad tagada perede oskused lapsega koos kasvada, turvaline kasvukeskkond, eluase, pakutav haridus, tervishoiu korraldus, riigi siirded (toetused), võimalused töötada ja end teostada jmt.
6. Viimaste aastakümnete jooksul on ühiskond ja inimeste perekäitumine oluliselt muutunud. Tänapäeva Eesti ühiskonda iseloomustavad perevormide mitmekesisus (kahe vanemaga pered, ühe vanemaga pered, taasloodud pered jmt), perede dünaamika (lahutused, taasloomised jm), uued töövormid, valginnastumine,

¹ Eesmärgi saavutamiseks on sõnastatud 17 lubadust, vt lähemalt <http://www.valitsus.ee/?id=6902>

² Ronsen, Marit ja Kari Skrede (2006) „Nordic fertility patterns: compatible with gender equality?” raamatus *Politicizing parenthood in Scandinavia: gender relations in welfare states*, toimetanud Ellingsgaeter ja Leira, The Policy Press, Bristol, lk 53

³ ECFIN/E3(2007)/REP/51455 „Efficiency and Effectiveness of Social Spending”, lk 49.

globaliseerumine, info üleküllus, kiire elutempo, majanduslikku edukust rõhutavad väärtused jmt. Riiklikku perepoliitikat on vaja hinnata ja kujundada nende muutuste valguses. Eesti vajab modernset perepoliitikat, mis võtab arvesse ühiskonnas toimunud muutusi ning laste ja lapsevanemate vajadusi.

7. Riiklikul perepoliitikal on seega kaks peamist eesmärki:
 - a. Tagada rahvastiku jätkusuutlikkus.
 - b. Tagada inimese hea elukvaliteet kogu eluteed arvestades.

Need eesmärgid ei ole saavutatavad ühe ministeeriumi valitsusalas.

8. Perepoliitika arengukava on vaja koostada, et ühiskonna tasandil kokku leppida perepoliitika prioriteedid ja tegevusvaldkonnad; üld-, strateegilised ja alameesmärgid; nendega seotud meetmed ja tegevused.
9. Perepoliitika arengukava on vaja koostada, sest praegu puudub laiapõhjaline kõiki perepoliitikaga seotud osapooli kaasav nõuetele vastav planeerimise dokument. Olemasolevad dokumendid - Laste- ja perepoliitika kontseptsioon, Lapse õiguste tagamise strateegia 2004-2008, Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2008-2011 Lissaboni strateegia rakendamiseks, samuti valmiv Rahvastikupoliitika alused 2009-2013 ning mitmed teised asjasse puutuvad arengukavad ja strateegiad käsitlevad küll perepoliitika jaoks olulisi teemasid, kuid ei sea otseseid strateegilisi eesmärke ja tegevusi perepoliitika peamiste küsimuste osas. Sama kehtib Sotsiaalministeeriumi valitsemisala arengukava kohta, mis on mõeldud Sotsiaalministeeriumi eesmärkide seadmiseks ja ressursside planeerimiseks.
10. Valitsuskabinetis 2003. aastal heaks kiidetud ning tänaseni kehtiv Laste- ja perepoliitika kontseptsioon annab perepoliitika üldsuunad, kuid selle juurde on vaja konkreetset perepoliitika eesmärke seadvat ja seletavat ning meetmeid ja tegevusi sätestavat planeerimisdokumenti ehk perepoliitika arengukava. Arengukavas sisalduv tagab riigi koordineeritud tegevuse ja ressursside eesmärgipärase kasutamise perepoliitika eesmärkide saavutamisel.
11. Rahvastiku jätkusuutlikkuse ja perede elukvaliteedi tagamiseks ei piisa vaid Sotsiaalministeeriumi valitsemisala tegevusest, eesmärgid eeldavad teiste valitsusasutuste ja sidusrühmade kaasamist, kes oma põhitegevuste kaudu toetavad suuremal või väiksemal määral kaudselt ka kogu riigi perepoliitikat. Teiste valitsusasutuste all peame silmas ministeeriume, kohalikke omavalitsusi ja nende esindusorganisatsioone (edaspidi *valitsusasutused*). Sidusrühmadena näeme era- ja mittetulundussektorit, teadusasutusi ning kõiki ühiskonna liikmeid (edaspidi *sidusrühmad*). Erinevad valitsusasutused ja sidusrühmad on vaja kaasata pikaajalisse planeerimistegevusse, et tekiks tervikpilt tegevuste ulatusest ning ressursside vajadusest.
12. Euroopa Liidul ei ole ühtset perepoliitikat, see on jäetud liikmesriikide kujundada. Samas on paljud Euroopa Liidu prioriteetsed valdkonnad (töehõive, sooline võrdõiguslikkus, sotsiaalkindlustus) tihedalt seotud riiklike perepoliitikatega. Samuti on perepoliitikaga seotud Euroopa Liidu demograafia alane diskussioon (ühiskondade vananemine). Nimetatud teemade väljatoomine perepoliitika arengukavas tagab kõigi osapoolte teadlikkuse teema laiematest arengutest Euroopas ning Eesti riiklike poliitikate sidususe Euroopa Liidu nõuetega.

III Arengukava koostamise eesmärgid

13. Perede elukvaliteedi arengukava koostamise peaesmärk on sõnastada ja selgitada riikliku perepoliitika prioriteedid ja tegevusvaldkonnad, kirjeldada üld-, strateegilised ja alameesmärgid ning kokku leppida meetmed ja tegevused, mis on üheselt mõistetavad riigi tasandil ja sidusrühmades. Käesoleval hetkel tajub Eesti ühiskond perepoliitika eesmärgina sündimuse suurendamist, koostöös arengukava koostamisel osalevate asutuste ja organisatsioonidega peab ühiskonnas ja perepoliitika rakendamise eest vastutavates organisatsioonides tekkima arusaamine laiapõhjalisest perepoliitikast ja sellega seotud tegevustest. Näitena – inimeseõpetus koolide õppekavas on Haridus- ja Teadusministeeriumi vastutusallas. Samas annab inimeseõpetus aluse inimese tervisekäitumisele ning sotsiaalsetele oskustele, andes sellega sisendi inimese toimetulekule kogu elus, sh toimetulekule lapsevanemana ja tööturul.
14. Arengukava koostamise eesmärk on sätestada riikliku perepoliitika kujundamise ja juhtimise protsess. Arengukava eesmärkide täitmise mõõtmiseks valitud indikaatorite regulaarse seire abil saame jälgida üldisi suundumusi ning luua ja hoida tervikpilti Eesti perede elukvaliteedi põhinäitajatest. Selle abil saame hinnata perepoliitika tulemuslikkust.
15. Arengukava koostamise eesmärgiks on rahvastiku jätkusuutlikkuse tagamise ja perede elukvaliteediga seotud valitsusasutuste ja sidusrühmade süsteemne kaasamine perepoliitika pikaajalisse planeerimisse ja rakendamisse. Perede elukvaliteedi arengukava peab kaasa aitama pikka aega aruteluks olnud küsimuste lahendamisele nagu näiteks laste päevahoiu korraldus.
16. Juhtimisvahendina on arengukava eesmärk luua seos kaasatud ministeeriumide ja nende valitsemisalade planeerimissüsteemidega ning olemasolevate perepoliitikaga seotud valdkondlike arengukavadega, samuti seotud ministeeriumide valitsemisala arengu- ja tegevuskavadega.
17. Arengukava on aluseks perepoliitika täitmisega seotud finantsvahendite juhtimisele aastatel 2010-2015. See tähendab, et perepoliitika teostamisega seotud ministeeriumide arengukavades planeeritavad ressursid peavad toetama perede elukvaliteedi arengukavas ettenähtud eesmärkide täitmist. Sellise seotud planeerimismehhanismi abil omame täpsemat infot perepoliitika teostamiseks rakendatavate meetmete maksumusest ja seostame paremini investeeritavat koguraha ja sellest saadavat kasu ühiskonnale.
18. Arengukava koostamise protsessis kokkulepitavate meetmete elluviimiseks on Sotsiaalministeeriumil plaanis rakendada protsessipõhist juhtimissüsteemi, kus arengukava koostajad on ühiselt kokku leppinud, milliste tegevuste kaudu erinevad asutused ja organisatsioonid aitavad kaasa eesmärgi täitmisele. Perede elukvaliteedi arengukavas kokkulepitud eesmärkide saavutamise meetmetele ja selle juurde kaardistatud protsessidele tekivad vastutajad ja kaasatud asutuste ning organisatsioonide grupid. Selliste gruppide ülesandeks on osaleda eelarve kujundamises ja juhtimises, meetmetest tulenevate tegevuste juhtimises ja arendamises ning kommunikatsioonis avalikkusele.
19. Sotsiaalministeeriumi strateegilistel partneritel tekib perepoliitika arengukava koostamisega ühtne arusaam perepoliitika strateegilistest eesmärkidest, konsensus nende rollidest ja vastutusosast eesmärkide saavutamisel.

IV Arengukava ajaraam ja planeeritud vorm

20. Arengukava ajaline kestvus 2010-2015 aastaks tuleneb asjaolust, et arengukava planeeritud valmimise ajaks on detsember 2009. Perepoliitika arengukava ajaline lõpp aastal 2015 tuleneb asjaolust, et on keeruline planeerida detailset tegevuste maksumust pikemaks ajaks kui kuus aastat, sest tegevusi mõjutavad väliskeskonna tegurid on kiiresti muutuvad.
21. Arengukava aruandlusperiood on 2 aastat, milleks seatakse prioriteetsed teemavaldkonnad, vastavad eesmärgid, töö-ülesanded ning rahastus.
22. Perepoliitiliste sammude mõjude analüüs⁴ toob välja mitmed olulised valdkonnad, mis vajavad kirjeldamist ja eesmärgistamist arengukavas. Pidades silmas piiratud rahalisi ja tööjõu ressursse arengukava koostamise ajal, näeme arengukava koostamist järjestikuste etappidena mitmete aastate jooksul. Iga uue etapi algust märgib uue sisuteema avamine.
23. Arengukava prioriteetsed valdkonnad aastateks 2010-2015 on:
- pere-, töö- ja eraelu ühitamine;
 - sooline võrdõiguslikkus;
 - perede toimetulek.
24. Arengukava koostamise sisenditena esitame kolm aktuaalset teemat – 1) laste päevahoiu tagamine; 2) vanemliku vastutuse suurendamine vanemlike teadmiste ja oskuste tõstmise kaudu; 3) riiklike toetuste ja teenuste kujundamine. Arengukava protsessi käivitumise järel on arengukavasse haaratavad uued valdkonnad vastavalt ühiskonna vajadusele, valmisolekule ning ressursside olemasolule.

V Lahendamist vajavate probleemide kirjeldus

25. Arengukava koostamise üheks oluliseks alusdokumendiks on 2008. aasta lõpus valmiv „Riiklike perepoliitiliste sammude mõjude analüüs”. Nimetatud dokument valmib Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi punkti 1.16.2⁵ täitmise tulemusel. Perepoliitiliste sammude mõjude analüüs käsitleb riiklike meetmeid, sh õigusi, teenuseid ja toetusi peredele inimese kogu eluteed arvesse võttes. Samuti hindab analüüs meetmete vastastikuseid mõjusid ja mõjusid inimesele kogu elu jooksul. Analüüsis tõstatatud olulised küsimused, nagu näiteks tugev toetustega kaetus lapse kuni 1,5 aastaseks saamiseni ja hilisem nõrk kaetus toetuste ja teenustega, leiavad käsitlemist arengukavas.
26. Eestis on laialt levinud kaks hoiakut, mis mõjutavad otseselt rahvastiku perekäitumist ja perepoliitika kujundamist. Need on:
- „Naised on üldiselt õnnelikumad, kui nad pühendavad end perele, mitte tööle”. Väitega nõustub 71% Eesti elanikkonnast (RISC 2008, TNS Emor).

⁴ Valmib detsembris 2008, vt lähemalt punkt 25.

⁵ VV tegevusprogrammi punkt 1.16.2 „Ülevaade analüüsist riiklike perepoliitiliste sammude mõjust sündimusele ja laste kasvatamisele” Kaalub riiklike perepoliitiliste sammude mõju sündimusele ning tõhusust laste kasvatamisele kaasaaitamisel

- „Isa kohustus oma pere ja laste ees on eelkõige pakkuda majanduslikku kindlust”. Väitega nõustub 86% elanikkonnast⁶ (samas).

Eesti perepoliitika on kujunenud, võimaldamaks naistel olla pikka aega kodus (laste päevahoiu kohati nõrk korraldus; pikk vanemahüvitise saamise periood; tugev kaitse tööturul) ning meestel anda suurt panust tööturul.

27. Laste päevahoid. Laste päevahoid on Eestis kujunenud aktuaalseks probleemiks alates 2000. aastate algusest, mil sündinud laste arv hakkas märgatavalt suurenema ning tugevalt arenes kinnisvarasektor (noorte perede kolimine suurlinnade lähedal asuvatesse valdadesse).

Eestis seni puudub ammendav statistika päevahoidu vajavate laste tegeliku arvu kohta⁷. Erinevatel hinnangutel ei ole soovitud päevahoiu võimalust 4485⁸ või 29 700⁹ lapsel. Eestis on seni nähtud laste päevahoiu probleemi peamise lahendusena lasteaiakohtade loomist kohalike omavalitsuste poolt. Seadusega on see ka kohaliku omavalitsuse ülesanne¹⁰. Hetkel on lasteasutustes viibivate laste osakaal järgmine:

Tabel: Lasteasutuses¹¹ viibivate laste osatähtsus vastavas vanuses laste hulgast, 2007

	Laste vanus					
	1	2	3	4	5	6
Osatähtsus, %	10,3	56,1	83,6	88,2	87,2	86,9

Allikas: Statistikaamet

Kohalike omavalitsuste (edaspidi KOV) poolt pakutava teenuse kasutajate vaatepunktist on praegu peamiseks probleemiks lasteaiakohtade nappus (eelkõige alla 3aastastele – söimekohad) omavalitsustes, kus on ebaühtlane lasteasutuste võrgustik (teeninduspiirkond on kogu linn) ja ei ole arvestatud sündimuse suurenemisega. Samuti uuselamurajoonidega omavalitsustes, kus omavalitsus ja arendajad ei ole arvestanud infrastruktuuri loomise vajadusega (näit lasteaiad).¹²

Päevahoiu pakkumise temaatikat on aga võimalik vaadelda ka laiemas kontekstis, erinevate laste päevahoiu teenuste arendamisena. Siia kuuluvad lapsehoiuteenus eri vormides¹³ ja eralasteaia teenus¹⁴. Neid teenuseid hetkel Eestis pakutakse, kuid hind

⁶ Väidetele vastamises ei ole olulist erinevust soo lõikes. Väitega on rohkem nõus eakamad, madalama haridustasemega ja mitte-estli rahvusest elanikud. Väitega ei ole sagedamini nõus 35-49aastased inimesed, kõrgharidusega ja kõrgemat sissetulekut saavad inimesed, samuti 3 ja enama lapsega pere vanemad.

⁷ Valmimisel on Lapsehoiuteenuse osutamise infosüsteem. Vt lähemalt:

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12908017>

⁸ Rahvastikuministri büroo tellitud ja Tartu Ülikooli poolt 2008. aasta alguses läbi viidud uuring „Omavalitsuste toetused lastega peredele 2007 a.”

⁹ Statistikaamet 2. juunil 2008. Antud andmed sisaldavad ka ühe lapse mitmekordset kirjapanemist erinevates lasteasutustes.

¹⁰ Eestis on kohaliku omavalitsuse ülesanne luua kõigile ühe- kuni seitsmeaastastele lastele, kelle elukoht on antud valla või linna haldusterritooriumil ning kelle vanemad seda soovivad, võimalus käia teeninduspiirkonna lasteasutuses. Koolieelse lasteasutuse seadus §10.

¹¹ Koolieelne lasteasutus ESA mõistete ja meetodika selgituse järgi - koolieast noorematele lastele hoitu ja alushariduse omandamist võimaldav õppeasutus (lastesõim, lasteaid, erilasteaid, lasteaid-kool). Hõlmab kõiki vastava koolitusloaga õppeasutusi olenemata omandivormist.

¹² Vt ka uuringut „Lastehoiu vajadused ning võimalused Harjumaal aastani 2012” www.linnalabor.ee/lastehoid

¹³ Sotsiaalhoolekande seaduses on kirjeldatud lapsehoiuteenus, mis võimaldab lapsehoitu pakkuda nii avalikul-, era- kui ka kolmandal sektoril.

¹⁴ Need laste hoidmise eri vormid, mis ei ole lasteaid, on samuti lapsehoiuteenuse all.

tavatarbijale on (oluliselt) kõrgem munitsipaalteenusest. Ülaltoodu näitab, et KOV-te poolt pakutavate lasteaiakohtade puudus on loonud erasektorile võimaluse ise laste päevahoidu pakkuda. Eestis on olemas erasektori huvi laste päevahoiu pakkumise osas, kuid olulist reguleerimist vajab pakkumise kord, suhe munitsipaalteenustega ning riigi osa teenuste arendamisel.

28. Meeste elukvaliteet. Eestis on kuni 6-aastaste laste isade hõive Eesti kõrgeim: väikelaste isadest on hõives 93% (2006). Ka on meeste palgad keskmisest kõrgemad, mis võib viidata sellele, et isad teevad rohkem ületunnitööd. Ning tõenäoliselt on neil võimalik vähem aega pühendada perele – naisele, lastele, kodule (2000. aastal valminud ajakasutusuuringu põhjal tegid naised kodutöid 2h6min päevas rohkem kui mehed¹⁵). Eestis on hinnanguliselt ¼ lastega peredest üksikvanemaga, enamasti emaga. St isadel ei ole võimalik osaleda laste igapäevases kasvatamises ja seega omada lähedasi suhteid oma lastega. Lähisuhete kvaliteedi ja meeste elukvaliteedi vahelisi seoseid käsitlevaid suuremahulisi uuringuid ei ole Eestis seni läbi viidud, uurimisteema on aga avatud¹⁶ ning on ilmunud vastavateemalisi mõtteavaldusi¹⁷, mis toovad välja, et lähisuhetel on väga oluline roll meeste elukvaliteedi juures. Suur töökoormus ning ületundide tegemist soodustavad ühiskondlikud normid jätavad ka vähe aega pühendada tervise eest hoolitsemisele. Eesti mehe keskmine oodatav **eluiga** sünnimomendil on 67 aastat, naisel 78 aastat (2006). Eesti meeste eluiga on Euroopa madalaim. Euroopa kõrgeimad näitajad on Eesti meeste **haigestumises** südame- ja veresoonekonna haigustesse ning **riski- ja sõltuvuskäitumises**. Halvad tervisenäitajad võivad viidata tasakaalu puudumisele era- ja tööelu vahel.

29. Naiste tööelu. Elanikkonna arvates on naine õnnelikum, pühendudes kodule, mitte tööle. Samas on Eestile traditsiooniliselt pigem omane kahe leivateenijaga mudel (2007. aastal oli hõives keskmiselt 65,7% naistest ja 72,6% meestest¹⁸), st et perekonna heaks toimetulekuks on vajalik mõlema pereliikme osalemine tööhõives. Kui üldine naiste hõivatus tööturul on Eestis kõrgem Euroopa keskmisest (EL 27 58,3% 2007¹⁹), siis **hõivelõhe**, mis iseloomustab kuni 6-aastaste lastega naiste, ja naiste, kellel ei ole kuni 6-aastaseid lapsi, hõivatust tööturul, paistab silma Euroopa keskmisest oluliselt suuremana (Eestis 2007. a 25,8 pp²⁰, Euroopa keskmine (EL27) 12,6%, Taanis näit -0,7%²¹). See viitab asjaolule, et Eestis on naistel väikelapse kasvatamise kõrval raske tööturule taas-siseneda. Murettekitav on ka sooline palgalõhe Eestis, mis on Euroopa kõrgeim (Eestis 25%, EL-i keskmine 15%).

30. Laste vaesus. Kuigi laste absoluutne vaesus on aasta-aastalt vähenenud, on see elanikkonna vaesuse määrast alati kõrgemal püsinud. Absoluutse vaesuse kõrval on oluline vaadata suhtelise vaesusemäära muutumist, mis peegeldab eeskätt sissetulekute jaotusel põhinevat ebavõrdsust. Aastatel 2003²²-2006 vähenes Eestis üldine suhtelise vaesuse määr 20,2%-lt 19,5 %-ni. Suhtelises vaesuses elavate laste osakaal Eestis on aastatel 2003-2006 vähenenud 22,9% 17,4%ni. Laste²³

¹⁵ Statistikaamet

¹⁶ Marion Pajumets, RASI teadur, uurimisteema: pehmem mehelikkus ja nende endi ja lähedaste elukvaliteet.

¹⁷ Vt näit Olev Poolamets „Mõeldes sõpradele, kes on lahkunud laste juures, elust ja mujalt”. Eesti Päevaleht. Mõte. 25. aprill 2008. Samuti MTÜ Isade Eest poolt avalikkuses esitatud arvamused.

¹⁸ Vanuserühmad 15-64

¹⁹ Vanuserühm 15-64

²⁰ 20-49aastaste seas; „pp” - protsendipunkti

²¹ Allikas: Eurostat

²² 2003. aastast kasutusel uus meetodika suhtelise vaesuse mõõtmisel

²³ Eurostat, laps 0-17 aasta vanune isik. Eurostati sotsiaalse kaasatuse statistilised andmed on aastases nihkes, 2006. aasta andmed väljendavad olukorda Eestis 2005. aastal.

vaesusemäär 2005. aastal ELis oli 19% ning Eestis 21%²⁴. Lapsed, kes kasvavad **ühe vanemaga** perekondades (enamasti emaga), on suuremas vaesusriskis (ühe vanemaga leibkondade keskmine sissetulek leibkonnaliikme kohta oli 2007. aastal 3380.- krooni, mis moodustas kõigi Eesti leibkondade keskmisest sissetulekust leibkonnaliikme kohta 63,9% (Eesti keskmine 5286.- krooni). Laste vaesuse vähendamine on oluline riigi ülesanne, sest selle abil saab tõsta tööjõu kvaliteeti tulevikus. Euroopa Komisjoni poolt Eestile antud suunistes laste vaesuse vähendamiseks mainitakse, et lisaks toetustele on oluline lapsevanemate tööturul osalemine ja seda toetavate teenuste arendamine (näit laste päevahoid ja hoolekandeteenused)²⁵.

31. **Pereelu kvaliteet.** Siinkohal on olulised teemad isa ja ema roll pere juures ning vanemate vanemlik vastutus ja vanemlikud oskused.

- a. Mehe peamiseks ülesandeks pere juures peetakse Eestis pere majandusliku toimetuleku tagamist. Eesti kehtivad hoiakud seostavad naise rolli peres hoolitsemisega ja mehe oma leivateenimisega. Samas **jäigad soorollid** takistavad iga inimese, nii mehe kui naise, võimete igakülgset rakendamist. See tähendab, et jäigad soorollid takistavad ka perekonna ja ühiskonna loomulikku arengut.
- b. **Sotsiaalsed oskused.** 72% Eesti lapsevanematest peab vähemal või suuremal määral laste kehalist karistamist aktsepteeritavaks²⁶. Samuti on Eestis perevägivald levinud ja tavapärane²⁷. Euroopa võrdluses paistab Eesti silma väheste oskuste poolest partneri ja lastega suhtlemisel²⁸. Need asjaolud viitavad **vanemahariduse** vajalikkusele. Samas on Eestis **elukestvas õppes** osalemise määr madal võrreldes Euroopa keskmisega (2007. aastal 7,0% 25-64aastastest täiskasvanutest, EL eesmärk 2010. aastaks – 12,5%, Põhjamaades 2006. aastal ca 30%).

Lahendamist vajavaid probleeme on võimalik kokku võtta järgmiste suurte valdkondadena:

- pere-, töö- ja eraelu ühitamine;
- sooline võrdõiguslikkus;
- perede toimetulek.

Eelneva põhjal võib väita, et kuigi mõtteviis – ema on õnnelikum kodus, isa ülesanne on raha teenida - on kujundanud Eesti elu pika aja vältel, ei pruugi see tagada rahvastiku jätkusuutlikkust ja perede head elukvaliteeti. Kõrge arengutaseme ja kõrge sündimusega riikide kogemus näitab, et rahvastiku jätkusuutlikkust toetavad poliitikad, mis aitavad naisel osaleda võrdsemalt tööturul ning mehel osaleda võrdsemalt koduses elus. Nende poliitikate hulka kuuluvad: helde vanemapuhkus, lapsevanematele sobiv töökorraldus, lastehoiu ja muu hoolduskohustuse (eakad, puudega perekonnaliikmed) vähendamine, meeste osaluse soodustamine pere-elus, vanemliku harituse tõstmine. Eestis on rakendatud pika-ajaline ja kõrge tasustatavusega vanemahüvitis. Järgmised olulised teemad Eesti jaoks on **laste päevahoiu korraldamine, hoolduskoormuse jagamine**

²⁴ ELi keskmine on arvatud ja võrreldud 25 liikmeriigiga

²⁵ Euroopa Komisjoni raport: Child Poverty and Well-Being in the EU. Current status and way forward.

http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/child_poverty_en.pdf

²⁶ Uuring RISC Eesti 2006. TNS Emor.

²⁷ Kase, H., Pettai, I. „Pere- ja naistevastase vägivalda uuring”. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001; Kase, H., Pettai, I. ”Vägivald ja naiste tervis”. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003.

²⁸ Euroopa Sotsiaaluuring. Tartu Ülikool. 2006

perekonnas ja KOV/riigi abi hooldamise korraldamisel ning rahastamisel, meeste osaluse soodustamine pere-elus ning vanemliku harituse tõstmine (ehk vanemaharidus).

VI Arengukava sisu

32. Perede elukvaliteedi arengukava kaks üldeesmärki on
- Tagada rahvastiku jätkusuutlikkus.
 - Tagada inimese hea elukvaliteet kogu eluteed arvestades.
33. Nende eesmärkideni on võimalik jõuda, arendades prioriteetseid valdkondasid:
- pere-, töö- ja eraelu ühitamine;
 - soolise võrdõiguslikkuse edendamine;
 - perede toimetuleku toetamine.
34. Arengukavas toome välja kolm teemat, mis toetavad prioriteetsete valdkondade arengut: **laste päevahoid; vanemaharidus; riiklike toetuste ja teenuste süsteemi arendamine.**
35. Eelnevalt mainitud Perepoliitiliste sammude mõjude analüüs toob lisaks välja mitmed olulised teemad. Teemad avatakse arengukava koostamisel vastavalt teemade käsitlemiseks vajalike ressursside olemasolule ja valitsuse korraldusele.

VII Seos teiste valdkondlike strateegiadokumentidega

36. Perepoliitika arengukava koostamise ettepaneku ettevalmistamisel tegi Sotsiaalministeerium koostööd kaasatavate ministeeriumidega, eesmärgiga saada ülevaade juba kehtivatest valdkondlikest arengukavadest, mida tuleb arvesse võtta perepoliitika arengukava koostamisel.
37. Sotsiaalministeeriumi poolt välja töötatud arengukavad
- Lapse õiguste tagamise strateegia 2004-2008
 - Lastekaitse kontseptsioon
 - Hoolekandekontseptsioon
 - Sotsiaalteenuste arendamise poliitika
 - Koolitervishoiukontseptsioon
 - Südame- ja veresoonkonnahaiguste ennetamise riiklik strateegia 2005-2020
 - Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020
 - HIV/AIDSi ennetamise riiklik strateegia aastani 2015
 - Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012
 - Sotsiaalse kaitse ja kaasatuse riiklik aruanne aastateks 2006-2008
38. Teiste valitsusasutuste poolt välja töötatud/töötavad arengukavad
- Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011 Lissaboni strateegia rakendamiseks
 - Elukestva õppe strateegia 2005-2008
 - Eesti eluasemestrategie aastateks 2007-2013
 - Inimkaubitsemise vastu võitlemise arengukava
 - Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava

- Riiklik struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013
- Rahvastikupoliitika alused (koostamisel)
- Säστεv Eesti 21

39. Erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide poolt välja töötatud dokumendid

- Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta
- Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeks
- Euroopa soolise võrdõiguslikkuse pakt
- Euroopa Komisjoni naiste ja meeste võrdõiguslikkuse juhised aastateks 2006–2010
- ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta
- ÜRO lapse õiguste konventsioon
- Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvaheline pakt
- Pekingi IV ülemaailmse naiste konverentsi deklaratsioon ja tegevuskava
- Ühenduse töötervishoiu ja tööhutuse strateegia 2007-2012

40. Perepoliitika arengukavasse integreeritakse järgnevates strateegilistes dokumentides kajastatu:

- Lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamise arengukava.

VIII Kaasatud ministeeriumid ja teised osapooled

41. Arengukava koostamist koordineerib Sotsiaalministeerium. Arengukava koostamisse on kaasatud Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Justiitsministeerium, Kultuuriministeerium, Siseministeerium, Rahandusministeerium ja Rahvastikuministri Büroo.

42. Teised osapooled: kohalikud omavalitsused ja nende esindusorganisatsioonid, mittetulundussektori ning erasektori esindajad, teadusasutused.

IX Arengukava koostamise ajalised etapid

Aeg	Tegevus
10.2008	Arengukava koostamise ettepaneku väljatöötamine. Arengukava koostamise ettepaneku kooskõlastamine teiste ministeeriumide poolt.
12.2008	Hetkeolukorra analüüsi valmimine. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi punkt 1.16.2 perepoliitiliste sammude mõjude analüüs.
12.2008	Arengukava koostamise ettepaneku heakskiitmine Vabariigi Valitsuse poolt. Arengukava koostamise eelarve ja täpsema kava ning raamistiku väljatöötamine.
02.2009	Täpsem sidusrühmade ja huvigruppide analüüs. Töörühmade formeerimine vastavalt meetmetele. Töörühmade lähteülesannete koostamine.
04.2009	Tuleviku arengute analüüsi koostamine.
05.2009	Strateegiliste eesmärkide ja indikaatorite saavutustasemetega sõnastamine.
05.2009	Meetmete maksumuse arvutamise meetoodika koostamine.
08.2009	Meetmete selgituste koostamine.
09.2009	Meetmete maksumuse arvutamine. Arengukava esimese versiooni

	koostamine. Rakendusplaani koostamine.
10.2009	Arengukava koostamise protsessi tutvustus Vabariigi Valitsuses. Juhtimisstruktuuri kirjelduse koostamine. Arengukava ja rakendusplaani esitamine kooskõlastamiseks teistele ministereeriumidele.
11.2009	Arengukava ja rakendusplaani täiendamine vastavalt kooskõlastuselt saadud ettepanekutele.
12.2009	Arengukava ja rakendusplaani esitamine Vabariigi Valitsusele heaks kiitmiseks.